

УДК 81'37=811.11

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2026-216-20>

**СУБСТАНТИВНІ КОМПОЗИТИ-НОВОТВОРИ
ТА ЇХ СКЛАДНИК-ДОМІНАНТА ПОЛІСЕМІЧНОЇ
МОДЕЛІ З ТРЬОМА ЗНАЧЕННЯМИ У БУДОВІ РЕЧЕННЯ
НІМЕЦЬКОМОВНОЇ ПРЕСИ:
СИНЕРГЕТИЧНИЙ ВИМІР ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗУСИЛЬ**

**SUBSTANTIVE COMPOUND NEOLOGISMS
AND THEIR DOMINANT COMPONENT OF A POLYSEMIC MODEL
WITH THREE MEANINGS IN THE SENTENCE STRUCTURE
OF THE GERMAN-LANGUAGE PRESS: A SYNERGETIC
DIMENSION OF EFFORT CONSERVATION**

Дребет В. В.,

orcid.org/0000-0003-2824-793X

доктор філологічних наук, професор,

професор кафедри німецької філології та методики навчання німецької мови

Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Представлена робота є третім етапом дослідження іменників-новотворів з різним семантичним обсягом їх доміантної складової у простих та складних реченнях сучасної німецькомовної преси з позицій лінгвосинергетики. У представленій статті такий синергетично виважений аналіз сконцентровано на субстантивну лексику композитів-новотворів зі складником-домінантою, що представлений у словнику полісемічною моделлю іменника з трьома значеннями. Методологічно принциповим у дослідженні є положення про те, що рушійним фактором виступає синергетичний закон збереження мовної енергії та мінімізації зусиль, що скеровує ментальний лексикон людини на декодування складних іменників-новотворів з доміантою семантичного обсягу полісемічної моделі слова з трьома значеннями. Словник як репрезентант мовного узагальнення про структуровану суму знань засвоєної позамовної дійсності представлено з лінгвосинергетичних позицій у співвідношенні з ментальним лексиконом. Отримані на підставі синергетично-квантитативного підходу результати екстрапольовано на синергетичні моделі у співвіднесенні декодованих номінацій першого головного та похідних другого та третіх значень складника-домінанти досліджуваного полісемічного формату з простими та складними реченнями німецькомовної преси. Доведено, що синергетичний механізм мінімізації зусиль у німецькій мові сформував на сьогодні такий семантичний вимір, що полісемічна модель іменника з трьома значеннями найоптимальніше врівноважує затрати мовної енергії за таким принципом як «просте/складне речення – конденсація іменникового змісту новотвору найдалшою полісемічною відстанню третього похідного значення у форматі трьох значень». Це свідчить про те, що полісемічна модель іменника з трьома значеннями як фактор все більш зростаючої економії обмеженої кількості мовних знаків завдяки активаціям свого третього похідного значення найефективніше поглиблює конденсацію змісту складних іменників-новотворів для позначення ними набагато більшої кількості реалій позамовної дійсності у структурній будові як простого, так і складного речення німецькомовної преси.

Ключові слова: субстантивний композит-новотвір, складник-домінанта, полісемічна модель з трьома значеннями, декодовані номінації першого головного / похідних другого та третього значень, ментальний лексикон людини, лінгвосинергетика, синергетичний вимір збереження зусиль.

The present study represents the third stage of research into compound noun neologisms with different semantic scopes of their dominant component in simple and complex sentences of the contemporary German-language press from the perspective of linguosynergetics. In this article, such a synergistically balanced analysis focuses

© Дребет В. В., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

on the substantive lexicon of compound neologisms whose dominant component is represented in dictionaries by a polysemic noun model with three meanings. Methodologically, a fundamental principle of the study is the assumption that the driving force is the synergetic law of linguistic energy conservation and effort minimization, which directs the human mental lexicon towards decoding compound noun neologisms whose dominant component corresponds to the semantic scope of a three-meaning polysemic word model. The dictionary, as a representative of linguistic generalisation concerning the structured body of knowledge of extralinguistic reality, is considered from a linguosynergetic perspective in relation to the mental lexicon. The results obtained through a synergetic-quantitative approach are extrapolated onto synergetic models by correlating the decoded nominations of the first (primary) meaning and the derived second and third meanings of the dominant component of the studied polysemic format with simple and complex sentences in the German-language press. It is demonstrated that the synergetic mechanism of effort minimisation in German has led to the formation of a semantic dimension in which the polysemic noun model with three meanings most optimally balances the expenditure of linguistic energy according to the principle of *“simple/complex sentence – condensation of the nominal content of a neologism through the greatest polysemic distance of the third derived meaning within a three-meaning format”*. This indicates that the polysemic noun model with three meanings, as a factor of the increasing economy of a limited number of linguistic signs, through the activation of its third derived meaning, most effectively intensifies the condensation of meaning in compound noun neologisms, enabling them to designate a significantly broader range of extralinguistic realities within the structural organisation of both simple and complex sentences in the German-language press.

Key words: substantive compound-neologism, dominant component, polysemic model with three meanings, decoded nominations of the primary and derived second and third meanings, human mental lexicon, linguosynergetics, synergetic dimension of effort conservation.

Постановка проблеми. Предмети, процеси та явища утворюють незчисленну сукупність складних взаємовідношень у позамовній дійсності, а це викликає необхідність створення мовних понять для їх позначення. Відповідно, це визначає складну систему семантичних зв'язків. Засвоєння екстралінгвістичної реальності неминує породжує слова-новотвори, коли оказіональні продукти стають неологічними, внаслідок чого отримують статус самостійних лексичних одиниць у словниковому складі певної мови. Здебільшого досягнуті речі та явища об'єктивної реальності у циклі такої лексикалізації отримують частиномовний формат іменникової лексики, яка найменує засвоєні екстралінгвістичні реалії. Не викликає сумніву, що іменникові композити-новотвори, які є відсутніми у словнику, заслуговують на особливе дослідження у дихотомії «мова-мовлення». У цьому контексті доцільним буде представити запропонований нами у цій статті лінгвосинергетичний підхід до вивчення генерування іменникового змісту шляхом утворення композитів-новотворів зі складником-домінантою полісемічної моделі слова з трьома значеннями у кореляції зі структурною будовою простого та складного речення у німецькомовних текстах преси

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Безсумнівним є той факт, що інтерес мовознавців завжди був прикутий до іменникової лексики, оскільки засвоєні екстралінгвістичні реалії носіями мови переважно бачаться субстантивами. Цю частину мови досліджено з найрізноманітніших позицій та у найрізноманітніших аспектах (наприклад, див. В. Флейшер [1], О. Ладдісов [2], Е. Майнеке [3], Б. Прітус [4]). Слова та їх значення є основою всіх семантично сфокусованих досліджень. Тому й новоутвореним словам, а отже, й композитам-новотворам, присвячено низку праць, зокрема, у галузі германського мовознавства (напр. Г. Вельманн [5], К. Цюрн [6], Г. Ельзен [7]). Попри всі надбання у лінгвістичних працях такого характеру, потрібно звернути увагу на те, що іменникова лексика німецької мови потребує поглибленого вивчення з лінгвосинергетичних позицій. Завдяки становленню лінгвосинергетичної парадигми досліджень з'явилися умови для переосмислення природи мовного знаку (Т. І. Домброван [8]). У такій парадигмі здійснено, зокрема, вивчення синергетичних процесів нелінійності, ієрархічності та динамічності мови із залученням квантитативні методи (Р. Келер [9]). Зважаючи на все викладене вище, вважаємо доцільним продовжувати започатковані нами дослідження, присвячені системності генерування складних іменників-новотворів з позицій лінгвосинергетики за принципом мінімізації зусиль і збереження мовної енергії.

Мета дослідження полягає у вивченні дії синергетичного закону збереження мовною енергії мінімізації найменших зусиль, направлених на декодування складних іменників-новотворів з їх домінантною складовою полісемічної моделі з трьома значеннями у співвіднесенні з простою та складною структурною будовою речень у сучасній німецькомовній пресі.

Виклад основного матеріалу. Свого часу американським лінгвістом Дж. Ціпфом універсальний принцип найменшого докладання зусиль у поведінці та діях людини спроектовано на мову [10, с. 255]. Р. Келер зазначає, що «принцип дії докладання найменших зусиль постулює існування двох потреб мовців, які тією чи іншою мірою може задовольнити мовна система, а саме – мінімізація необхідних затрат пам'яті та мінімізація необхідних затрат продукування» [9, с. 20]. У нашому дослідженні, очевидно, під збереженням мовної енергії та мінімізацією зусиль потрібно розуміти синергетичний принцип саморегуляції, що скеровано на новотвір складних іменників, семантичне кодування і декодування яких повинно бути найзручнішим і найоптимальнішим для ментального лексикону людини.

Зі свого боку К. Рейхенбергер у призмі автоматичної або комп'ютерної обробки текстів робить цікаве спостереження відмінностей між формальними та природними мовами. Вчений звертає нашу увагу на семантичну мережу для вираження понять у формальних мовах як відмінну від природних мов з їх великими можливостями опису понять. Зокрема, він пише: «Це є лише вершиною айсбергу, бо сюди належать ще перефразування, абстракції, конкретизація – в природній мові існує дуже багато способів вираження понять. Ця різноманітність вираження у формальних мовах значно звужена, так само й у семантичній мережі. Проте на відміну від інших формальних репрезентацій, семантичні мережі повинні прокласти місток, тобто не тільки зможуть формально описати стан справ, але й віднайти його у текстах» [11, с. 6]. У мовленнєвому акті актуалізуються знання, збережені в пам'яті людини. Остання структурує цей досвід у формі **ментального лексикону**, забезпечуючи доступ до необхідних лексем та семем. У цьому відношенні повністю поділяємо думку С. Лебнера про те, що «лексеми утворюють лексикон мови, велетенську комплексну структуру у головах мовців» [12, с. 48]. Це визначення є аргументом того, що між словником та ментальним лексиконом людини потрібно бачити схожості в структуризації та організації. Очевидно, що й прокладання семантичною мережею містка у комп'ютерній обробці стосуватиметься не тільки тексту, але й ментального лексикону людини, зокрема для опрацювання пам'яттю складних слів-новотворів у певній мовленнєвій ситуації.

У лексикографічній практиці першим або головним значенням зазначають те значення, яке найпершим з'являється у свідомості носіїв мови, що свідчить про їх найбільшу когнітивну **пріоритетність**. З когнітивістського погляду ментальний лексикон «не є довільним накопиченням внесеної інформації, він представляє собою структуровану систему, в якій кожне внесення визначається своїм рангом, тобто своїм відношенням до інших внесень у лексикон, тому лексичні одиниці зберігаються у вигляді організованих взаємозв'язків» [13, с. 126]. У такому трактуванні значення співвідноситься із знаннями, внесеними у ментальний лексикон людини. Отже, в синергетичному розумінні доцільно проводити паралелі між словником як представником мовного узагальнення про структуровану суму знань засвоєної позамовної дійсності та ментальним лексиконом, який не є довільним накопиченням унесення, а становить структуровану ієрархічну систему таких унесення. Якщо в синергетичному розумінні лексичні одиниці та їх значення на мовному рівні містять закодовану структуровану інформацію, то в цьому ж руслі потрібно розглядати реалізацію слова в одному зі своїх значень на мовленнєвому рівні як декодування інформації [14, с. 51; 15, с. 119].

Творення нових слів-комполітів у межах однієї контекстуальної ситуації вказує на невичерпний потенціал **оптимізації методів семантизації** у словниках. Коли певний композит-оказіоналізм відсутній у словнику, потрібно здійснювати його сегментацію та інтерпретувати описово. Е. Майнеке наголошує, що головне слово повинно служити вихідним пунктом при перефразу-

ванні значення [3, с. 290]. Очевидно, що у синергетичному циклі *порядок – хаос – порядок* опис та перефразування є неминучим життєвим шляхом лексикалізації від okazіоналізмів до неологізмів. Також є очевидним, що на шляху лексикалізації okazіоналізми та неологізми об'єднані рушійною силою новотвору. Тому доцільним бачимо оперувати поняттям новотвору як альтернативою до інтерпретації okazіоналізмів та неологізмів (детальніше див. [15, с. 120]).

Представлена робота є третім етапом дослідження декодування іменників-новотворів з різним семантичним обсягом їх домінантної складової у простих та складних реченнях. На цьому етапі пропонуємо проаналізувати декодування субстантивних композитів-новотворів з їх домінантною складовою полісемічної моделі з трьома значеннями на словниковому рівні, а отже, й на мовному (наші попередні етапи дослідження див. [14; 15]).

Матеріалом дослідження слугують тексти з інтернет-видань сучасної німецької, австрійської та швейцарської преси. Для отримання даних про семантичні характеристики іменникової лексики у співвіднесенні з трансформованими номінаціями залучено авторитетний тлумачний словник *Duden Onlinewörterbuch* [16]. Таким чином, на цьому етапі дослідження шляхом фрагментарної вибірки отримано 267 іменників-новотворів зі складником-домінантою полісемічної моделі з трьома значеннями, реалізованих у простих реченнях німецькомовної преси, та 451 таких іменників-новотворів – у складних реченнях. Відповідно, це склало 718 реалізацій з поміж усіх 5 000 складних іменників-новотворів, взятих для дослідження у співвіднесенні зі структурною будовою речень у німецькомовній пресі. Узагальнення та інтерпретацію результатів дослідження здійснено з позицій лінгвосинергетики.

Кодований семантичний обсяг полісемічної моделі з трьома значеннями у словнику скорочено позначатимемо як *ПМСО 3* (полісемічна модель, семантичний обсяг 3 значення). Декодований семантичний обсяг першого головного, другого та третього похідних значень цієї полісемічної моделі слова тлумачитимемо як реалізовані у реченнях досліджуваної нами німецькомовної преси номінації семантичного обсягу першого, другого та третього значень (скорочено – *НСО 1, НСО 2, НСО 3*).

Для виконання поставленої перед нами мети ефективним статистичним методом нам бачиться критерій χ^2 (хі-квадрат). Мінімальна теоретично значуща сума критерію хі-квадрат складає $\chi^2=3,84$, що свідчатиме про існуючий зв'язок між досліджуваними величинами з показником від 3,84 і більше (детальніше див. [17, с. 86 і далі]). Тому всі показники від 3,84 і вище є позитивними, а ті, що менше – негативними.

Складені синергетичні моделі семантичного декодування слугуватимуть прогнозуванню подальшої долі семантичного обсягу новотворів. Тут заслуговує свого розвитку думка представників динамічної мовної теорії В. Відгена та Л. Моттрона щодо стохастичного руху частинок від одного пункту до іншого: «Якщо ми спостерігатимемо за сукупністю частинок, то ми зможемо не тільки встановити типові властивості, тенденції або флуктуації, але й вийти за ці межі та дослідити кооперативні ефекти, тобто зможемо поставити собі запитання, як рух окремої частинки залежить від руху іншої частинки» [18, с. 63]. Саме таку залежність руху демонструють наші синергетичні моделі декодування. При цьому синергетичні моделі корелюють з показниками хі-квадрат, які можуть бути інтерпретовані і як показники рівноваги. Вони у нашому випадку виступають індикаторами дії збереження мовної енергії і сил, що оптимально скеровує ментальний лексикон людини на кодування і декодування семантичного обсягу слів-новотворів.

1. Декодування складних іменників зі складником-домінантою ПМСО 3 у простих реченнях німецькомовної преси. Наприклад:

1) *Mit einem weiteren Programm soll der Kreditfluss an die Kommunen aufrechterhalten werden* [19].

У наведеному простому реченні ми спостерігаємо реалізацію складного іменника-новотвору *Kreditfluss*, якого на час нашого дослідження не було зафіксовано у словнику, а тому він

належить до складних слів-новотворів для одного контексту. У цьому випадку складне утворення *Kreditfluss* трансформуємо в описовий контекст *Fluss des Kredits*.

У словнику ДУДЕН наведені дефініції окремо для іменника *Kredit* і окремо для іменника *Fluss*. Перша частина новотвору, якою є іменник *Kredit*, враховуючи контекстуальний зміст речення, представлена словниковими дефініціями головного або першого значення: **der Kredit – 1.a) (im Rahmen eines Geschäfts) befristet zur Verfügung gestellter Geldwert, Betrag; Darlehen** (Duden). Другий і основний компонент, яким є слово *Fluss*, у змістовому зіставленні з семантикою першого компонента *Kredit*, є реалізацією похідного, зокрема, другого словникового значення: **der Fluss – 2. fließende Bewegung; stetiger, ununterbrochener Fortgang** (Duden).

У наведеному прикладі іменник *Fluss* як основна частина складного слова (das Grundwort) виступає вихідним пунктом або домінантою для тлумачення складного слова *Kreditfluss*. Семантичний обсяг на словниковому рівні або рівні мови представлений полісемічною моделлю з трьома значеннями (ПМСО 3). З урахуванням атрибутивного компонента, яким є слово *Kredit*, іменник *Kreditfluss* демонструє декодування складного новотвору з домінуванням семантичного обсягу номінації другого значення складника-домінанти *Fluss*, тобто НСО 2.

Таким чином, з позиції лінгвосинергетики констатуємо у нашому випадку конденсацію іменникового змісту, що передбачає мінімізацію зусиль і вироблення мовної економії у синергетичному форматі співвіднесення кодованого і декодованого обсягу ПМСО 3 – НСО 2 з простим реченням німецькомовної преси.

Всього у простих реченнях німецькомовної преси зафіксовано 267 реалізацій складних іменників-новотворів з домінуванням семантичного обсягу полісемічної моделі слова з трьома значеннями (ПМСО 3). Номінації семантичного обсягу першого значення (НСО 1) цієї полісемічної моделі домінують у 181 реалізації іменників-новотворів, номінації семантичного обсягу другого значення (НСО 2) домінують у 45 реалізаціях, а номінації семантичного обсягу третього значення (НСО 3) – у 41 реалізації. Створену на основі показників хі-квадрат синергетичну модель декодування цієї групи подано на рисунку 1.

Графічне зображення рисунка 1 показує, що крива декодування складних іменників-новотворів з домінантою номінацій семантичного обсягу третього значення цієї полісемічної моделі сягнула тут найвищої точки 31,63 у напрямку плюс, крива декодування складних іменників-новотворів з домінантою номінацій семантичного обсягу першого значення досягла тут

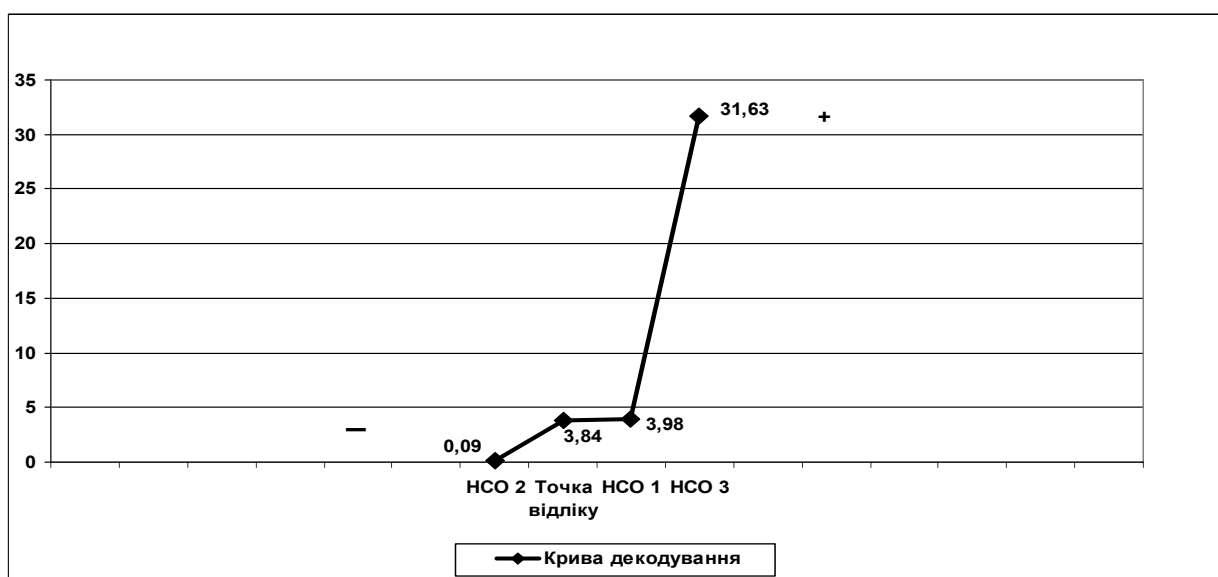

Рис. 1. Синергетична модель взаємозв'язку між кодованим семантичним обсягом 3 значення полісемічної моделі слова та декодуванням його номінацій як складників-домінант іменникових композитів-новотворів у простих реченнях німецькомовної преси

точки 3,98, що є вже вище критично значимої величини 3,84 у напрямку плюс. У напрямку мінус спостерігаємо декодування складних новотворів з домінантою номінацій семантичного обсягу другого значення (0,09). Отож констатуємо статистично доведений і теоретично значущий зв'язок між кодованим семантичним обсягом полісемічної моделі з трьома значеннями (ПМСО 3) та декодуванням номінацій семантичного обсягу третього (НСО 3) і першого значення (НСО 1) в основному компоненті складного новоутворення у простих реченнях німецькомовної преси.

2. Декодування складних іменників зі складником-домінантою ПМСО 3 у складних реченнях німецькомовної преси. Наприклад:

2) *Und er kennt auch die Mahnungen der Ökonomen, dass der beste Nachfrageimpuls verpufft, wenn er zu spät kommt* [20].

У наведеному вище складному реченні ми спостерігаємо реалізацію іменникового композиту-новотвору *Nachfrageimpuls*, який на час нашого дослідження ще відсутній у словнику. Відповідно, цей іменник демонструє okazionale утворення на мовленнєвому рівні.

У словнику ДУДЕН наведені дефініції окремо для іменника *Nachfrage* і окремо для іменника *Impuls*. Перша частина новотвору, якою є іменник *Nachfrage*, враховуючи контекстуальний зміст речення, представлена словниковими дефініціями похідного, зокрема, другого значення у словнику: *die Nachfrage* – 2. *Bereitschaft zum Kauf bestimmter Waren* (Duden). Другий компонент новотвору іменник *Impuls* тут виступає складником-домінантою. У змістовому зіставленні з семантикою першого компонента він демонструє реалізацію головного або першого словникового значення: *der Impuls* – 1.a) *Anstoß, Anregung* (Duden). У таких змістових кореляціях трансформуємо слово *Nachfrageimpuls* в описовий контекст, який у семантичному вимірі буде ширшим: *Impuls für die steigende Marktnachfrage*.

Отож констатуємо, що іменник *Impuls* як основна частина складного слова (das Grundwort) виступає вихідним пунктом або домінантою для тлумачення нашого okazionalного утворення. Семантичний обсяг на словниковому рівні або рівні мови іменника *Impuls* представлений полісемічною моделлю з трьома значеннями (ПМСО 3). З урахуванням атрибутивного компонента, яким є слово *Nachfrage*, іменник *Nachfrageimpuls* демонструє декодування складного новотвору з домінуванням семантичного обсягу номінації головного значення слова *Impuls*, тобто НСО 1.

Таким чином, з позиції лінгвосинергетики констатуємо у нашому випадку конденсацію іменникового змісту, що передбачає мінімізацію зусиль і вироблення мовної економії у синергетичному форматі співвіднесення кодованого і декодованого обсягу ПМСО 3 – НСО 1 зі складним реченням німецькомовної преси.

Всього у складних реченнях німецькомовної преси зафіксовано 451 реалізацію складних іменників-новотворів з домінуванням семантичного обсягу полісемічної моделі слова з трьома значеннями (ПМСО 3). Номінації семантичного обсягу першого значення (НСО 1) цієї полісемічної моделі домінують у 252 реалізаціях іменників-новотворів, номінації семантичного обсягу другого значення (НСО 2) домінують у 111 реалізаціях, а номінації семантичного обсягу третього значення (НСО 3) – у 88 реалізаціях. Створену на основі показників хі-квадрат синергетичну модель декодування цієї групи подано на рисунку 2.

Графічне зображення рисунка 2 показує, що крива декодування складних іменників-новотворів з домінантою номінацій семантичного обсягу третього значення цієї полісемічної моделі сягнула тут найвищої точки 123,47 у напрямку плюс, що є одним з найкращих показників для НСО 3 у нашому дослідженні. Крива декодування складних іменників-новотворів з домінантою номінацій семантичного обсягу першого значення сягнула тут у напрямку плюс нижчої точки 74,37, а крива декодування складних новотворів з домінантою номінацій семантичного обсягу другого значення – найнижчої точки 25,99 у напрямку плюс. Отож констатуємо статистично доведений і теоретично значущий зв'язок між кодованим семантичним обсягом полісе-

Рис. 2. Синергетична модель взаємозв'язку між кодованим семантичним обсягом 3 значення полісемічної моделі слова та декодуванням його номінацій як складників-домінант іменникових композитів-новотворів у складних реченнях німецькомовної преси

мічної моделі з трьома значеннями (ПМСО 3) та декодуванням усіх наявних тут номінацій, а саме номінацій семантичного обсягу першого (НСО 1), другого (НСО 2) і третього (НСО 3) значень в основному компоненті складного новоутворення у складних реченнях німецькомовної преси (див. рис. 2).

Висновки. У результаті дослідження синергетичного формату кодування і декодування іменникових композитів-новотворів з їх складником-домінантою полісемічної моделі з трьома значеннями у структурі речення німецькомовної преси ми дійшли наступних висновків:

1) синергетичний формат співвіднесення кодованого і декодованого обсягу «ПМСО 3» – «НСО 3 – НСО 1» з простим реченням німецькомовної преси є оптимальним форматом, що демонструє мовний логіцизм конденсації іменникового змісту на користь 1) вироблення мовної економії та 2) мінімізації зусиль, що скеровує ментальний лексикон людини на декодування складних іменників-новотворів з домінантою номінацій семантичного обсягу третього похідного і першого головного значень полісемічної моделі слова. Отож конденсація іменникового змісту у синергетичному форматі співвіднесення домінанти кодованого і декодованого обсягу «ПМСО 3» – «НСО 3 – НСО 1» з простим реченням німецькомовної преси демонструє вплив зовнішньої енергії у напрямку прогресу, а для «ПМСО 3» – «НСО 2» – регресу;

2) синергетичний формат співвіднесення кодованого і декодованого обсягу «ПМСО 3» – «НСО 3 – НСО 1 – НСО 2» зі складним реченням німецькомовної преси є оптимальним форматом, що демонструє мовний логіцизм конденсації іменникового змісту на користь 1) вироблення мовної економії та 2) мінімізації зусиль, що скеровує ментальний лексикон людини на декодування складних іменників-новотворів з домінантою номінацій семантичного обсягу спочатку третього похідного, потім першого головного та другого похідного значень полісемічної моделі слова. Конденсація іменникового змісту у синергетичному форматі співвіднесення домінанти кодованого і декодованого обсягу «ПМСО 3» – «НСО 3 – НСО 1 – НСО 2» оптимально врівноважує потреби вибудовування складних синтаксичних конструкцій у німецькомовних текстах преси. Стає очевидним вплив зовнішньої енергії у напрямку прогресу;

3) синергетичний механізм мінімізації зусиль у німецькій мові сформував на сьогодні такий семантичний вимір, що полісемічна модель іменника з трьома значеннями найоптимальніше врівноважує затрати мовної енергії за таким принципом як «просте/складне речення – конденсація іменникового змісту новотвору найдалшою полісемічною відстанню третього похідного значення у форматі трьох значень». Це свідчить про те, що полісемічна модель іменника з

трьома значеннями як фактор все більш зростаючої економії обмеженої кількості мовних знаків завдяки активаціям свого третього похідного значення найефективніше поглиблює конденсацію змісту складних іменників-новотворів для позначення ними набагато більшої кількості реалій позамовної дійсності у структурній будові як простого, так і складного речення німецькомовної преси. Хоча ця відстань і є найдалша у цьому форматі, але сам формат не є ще глибоким резервуаром зберігання полісемічних значень слова. Він належить до першого ступеню полісемічності від 2 до 4 значень;

4) можна прогнозувати, що якщо під впливом флуктуацій або зовнішньої енергії співвіднесення кодованого і декодованого обсягу «ПМСО 3» – «НСО 2» у складних новотворах не відповідатиме синергетичному закону збереження мовної енергії та мінімізації зусиль у генеруванні простих речень, то синергетичний закон відтіснятиме формат «ПМСО 3» – «НСО 2» на задній план і розвиватиме для іменників-новотворів формат домінанти «ПМСО 3» – «НСО 3 – НСО 1». Згодом такі зміни у лексичній структурі іменника, які пройшли синергетичний цикл *порядок – хаос – порядок*, прогнозують і проєктують відповідну фіксацію змін на мовний рівень, носієм якого є словниковий склад німецької мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Fleischer W. Kommunikativ-pragmatische Aspekte der Wortbildung. *Sprache und Pragmatik: Lunder germanistische Forschungen*. 1979. № 48. S. 317–329.
2. Ladissow A. Konnotation in der nominalen Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. *Entwicklungen der Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache*. Hrsg. Fleischer Wolfgang. Berlin. 1983. S. 21–48.
3. Maincke E. Das Substantiv in der deutschen Gegenwartssprache. Heidelberg: Universitätsverlag WINTER, 1996. 496 S.
4. Primus B. Semantische Rollen. Heidelberg: Universitätsverlag WINTER. 2012. 99 S.
5. Wellmann H. Morphologie der Substantivkomposita. *Deutsche Wortbildung 4: Substantivkomposita (Komposita und kompositionsähnliche Strukturen I)*. Sprache der Gegenwart. Hrsg. vom Institut für deutsche Sprache. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 1991. Bd. 79. S. 3–111.
6. Zürn Constanze. Untersuchungen zur Semantik okkasioneller Nominalkomposita: Doktorarbeit. München: GRIN Verlag, 2013. 331 S.
7. Elsen Hilke. Neologismen: Ein Studienbuch. Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag, 2022. 195 S.
8. Домброван Т. І. Актуалізація синергетичного підходу в сучасних лінгвістичних дослідженнях. *Записки з романо-германської філології*. Одеса: Фенікс, 2011. Вип. 26. С. 51–58.
9. Köhler R. Zur linguistischen Synergetik: Struktur und Dynamik der Lexik. Bochum: Studienverlag Brockmeyer, 1986. 200 S.
10. Zipf G. K. Human behavior and the principle of least effort. Cambridge: Addison–Wesley, 1949. 573 p.
11. Reichenberger, Klaus. Kompendium semantische Netze. Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag, 2010. 210 S.
12. Löbner S. 2015. Semantik: Eine Einführung. 2., aktualisierte und stark erweiterte Aufl. Berlin/Boston: Walter de Gruyter. 462 S.
13. Schwarz-Friesel M. Einführung in die Kognitive Linguistik. 2. überarbeitete Aufl. Tübingen und Basel: Francke Verlag, 1996. 238 S.
14. Дребет В. В. Складні іменники-новотвори з моносемічним складником-домінантою у структурі речення німецькомовної преси: синергетика мінімізації зусиль. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2024. Вип. 1 (208). С. 149–156. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-208-20>
15. Дребет В. В. Іменникові композити-новотвори та їх складник-домінанта полісемічної моделі з двома значеннями у структурі речення німецькомовної преси: синергетичний вимір. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2025. Вип. 1 (212). С. 117–125. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-212-17>
16. Duden Onlinewörterbuch. URL: <https://www.duden.de>
17. Дребет В. Декодування іменників у німецькомовних текстах художньої прози та преси (синергетично-квантитативний підхід): монографія. Тернопіль: Астон, 2016. 400 с.
18. Wildgen W., Mottron L. Dynamische Sprachtheorie: Sprachbeschreibung und Spracherklärung nach den Prinzipien der Selbstorganisation und der Morphogenese. Bochum: Studienverlag Dr. N. Brockmeyer, 1987. 423 S.

19. USA: Weiterhin Streit um eine Billion Dollar gegen den Absturz. URL: <https://www.wienerzeitung.at/nachrichten/wirtschaft/international/2055386-USA-Weiterhin-Streit-um-eine-Billion-Dollar-gegen-den-Absturz.html>

20. Warum der Vizekanzler die schwarze Null so liebt. URL: <https://www.spiegel.de/wirtschaft/soziales/olaf-scholz-vor-iwf-treffen-warum-der-vizekanzler-die-schwarze-null-so-liebt-a-1291942.html>

Дата першого надходження статті до видання: 26.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 14.04.2026